

УДК 364(075.8)

DOI <https://doi.org/10.32782/2707-9147.2025.106.12>

Е. Г. ПОЗДНЯКОВА-КИРБЯТ'ЄВА

доктор соціологічних наук, професор,
проректор з освітнього процесу, інвестиційної діяльності
та роботи з ветеранами
КЗВО «Хортицька національна
навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради

Ю. В. МОСАЄВ

кандидат соціологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології та соціальної роботи
КЗВО «Хортицька національна
навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради

ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ФАХІВЦЯМИ З СУПРОВОДУ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ ТА ДЕМОБІЛІЗОВАНИХ ОСІБ

В статті проаналізовано соціальні аспекти інституціоналізації супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб. Досліджується процес трансформації фахівців, що надають послуги з супроводу ветеранам війни та демобілізованим особам. Проаналізовано 5 компонентів програми з підвищення кваліфікації фахівців з супроводу ветеранів та демобілізованих осіб: соціально-правовий захист ветеранів війни, демобілізованих осіб та членів їх сімей; кейс-менеджмент у роботі з ветеранами війни, демобілізованими особами та їх сім'ями; психосоціальна підтримка ветеранів війни, демобілізованих осіб та членів їх сімей; ведення професійної документації та звітування; адаптація ветеранів війни та демобілізованих осіб до життя у територіальній громаді. В статті запропоновано перелік компетентностей фахівців з супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб, які є необхідними для успішного функціонування в сфері сприяння соціальній реінтеграції ветеранів війни до умов цивільного життя. До таких компетентностей автори відносять проектну діяльність, зокрема генерування ідей для реалізації соціальних проектів через заповнення грантових заявок конкурсів міжнародних благодійних фондів, координацію соціальних проектів для ветеранських громадських організацій та здійснення фахової експертизи концепцій ветеранських соціальних проектів. В статті розглянуто дві моделі співпраці фахівця з супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб з Центрами ветеранського розвитку та ветеранськими просторами. Досліджено важливість компетентностей

фахівців з супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб в сфері вшанування пам'яті ветеранів та героїзації українських воїнів. З'ясовано функціонал фахівця з супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб в системі надання психологічної допомоги, працевлаштування, впровадження ветеранських підприємницьких проєктів, професійного розвитку ветеранів та створення регіональних ветеранських програм. В статті розглянуто механізми та технології підвищення кваліфікації фахівцями з супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб.

Ключові слова: фахівець з супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб, соціальний супровід, соціальне обслуговування ветеранів війни, інституціоналізація, професійні компетентності.

Постановка проблеми. З 2023 року в Україні пройшли спеціалізоване навчання перші фахівці професійна діяльність яких спрямована на надання допомоги з соціальної реінтеграції ветеранів. Зазначені фахівці пройшли короткотермінове навчання на базі Центрів ветеранського розвитку і змогли надавати допомогу ветеранам та членам їх родин. В основному вони змогли реалізувати свої навички в діяльності громадських організацій та установ, що опікувались проблемами соціальної реінтеграції ветеранів. В 2024 році в класифікаторі спеціальностей з'явилась спеціальність «Фахівець з супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб» [10]. Зазначена новація дозволила відповідним фахівцям професійно реалізовуватись на рівні громад по всій країні та допомогти в соціальній реінтеграції ветеранам та членах їх родин по всій території України. Зусиллями Міністерства у справах ветеранів у співпраці з громадами вдалося за короткий строк створити нову фахову область та розпочати фахову підготовку кількох тисяч фахівців. В той же час постала проблема професійних компетентностей зазначені фахівців та їх вдосконалення. Дослідження зазначеної проблеми стало одним з головних питань сучасної української ветеранської політики та процесу соціальної реінтеграції ветеранів війни та демобілізованих осіб в Україні.

Мета статті: з'ясувати особливості інституціоналізації процесу формування професійних компетентностей фахівців з супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема функціонування інституту фахівця із супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб підіймається досліджена І. Мамаєвим [4]. Важливість зазначеного дослідження полягає в оцінці трансформації концепції «помічників ветеранів» у фахівця з супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб, що відбулась протягом 2024 року як на концептуальному рівні так і на рівні нормативно-правової бази. Е. Костишин та Т. Хамуляк досліддили проблему супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб на технологічному рівні [3]. Зазначений підхід дозволяє оцінювати процес надання послуг з соціальної реінтеграції ветеранів як окрему соціальну технологію із можливістю його

вдосконалення через використання соціально-технологічного інструментарію. Н. Олексюк дослідила проблему здійснення супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб на рівні територіальної громади [6]. Зазначене дослідження має високий рівень актуальності через те, що саме на рівні територіальних громад відбувається безпосередня робота з фахівців з супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб. І. Жданова та О. Шахова дослідили особливості психологічного аспекту здійснення супроводу ветеранів та демобілізованих осіб [2]. Актуальність зазначеного дослідження полягає в тому, що використання психологічних технологій в рамках здійснення супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб є важливим компонентом його успішності. А. Якимчук дослідила проблематику освітнього середовища для фахівців, які займаються соціальним обслуговуванням ветеранів та членів їх родин [11]. Предметна область згаданого нами дослідження має значний дослідницький потенціал, що дозволить розширити горизонти формування та управління освітнім середовищем спрямованим як на ветеранів війни так і на фахівців, що спеціалізуються на їх супроводі. Загалом слід зазначити, що сьогодні відбувається процес становлення інституту фахівців супроводу ветеранів та демобілізованих осіб, що актуалізує відповідні теоретичні та емпіричні дослідження в цій галузі.

Виклад основного матеріалу. 3 грудня 2024 року по всій країні почали створюватись робочі місця для фахівців з супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб. Для працевлаштування на зазначену посаду фахівці проходять відбір, але їх робота вимагає професійних знань, які фахівцям з супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб необхідно опановувати під час

Фахівець із супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб у громадах виконує важливу роль, яка виходить за рамки звичайної діяльності соціальних працівників.

На сьогодні підвищення кваліфікації фахівців з супроводу ветеранів та демобілізованих осіб здійснюють заклади вищої освіти на базі яких функціонують Центри ветеранського розвитку. Програми підвищення кваліфікації для фахівців з супроводу ветеранів та демобілізованих осіб містять рекомендовані Міністерством у справах ветеранів 5 рекомендованих модулів [9]:

Соціально-правовий захист ветеранів війни, демобілізованих осіб та членів їх сімей. В рамках цього модулю фахівці, що підвищують кваліфікацію розширюють свої компетентності в сфері соціального обслуговування та правового захисту ветеранів війни, демобілізованих осіб та родин загиблих. Формування зазначених компетентностей надає можливість фахівцю з супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб надавати якісні соціальні послуги, що дуже важливо для зазначеної категорії фахівців так як вони підвищують кваліфікацію саме на базі спеціальності 231 «Соціальна робота».

Кейс-менеджмент у роботі з ветеранами війни, демобілізованими особами та їх сім'ями. Надання консультацій ветеранам війни та демобілізованим особам це надання допомоги конкретним ветеранам та членам їх родин. Тому здебільшого робота фахівця з супроводу ветеранів і демобілізованих осіб це робота з окремими кейсами. Тому цілком логічним для фахівців з супроводу ветеранів війни є освоєння компетентностей роботи з кейсами як основної технології їх роботи.

Психосоціальна підтримка ветеранів війни, демобілізованих осіб та членів їх сімей. Зазначений модуль в програмі підвищення кваліфікації фахівців з супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб спрямований на розширення компетенції зазначених фахівців в сфері надання психологічної допомоги ветеранам та членам їх родин. В рамках зазначеного модулю фахівці освоюють компетенції як в сфері первинної психодіагностики так і надання психологічної допомоги ветеранам і членам їх родин. Зазначені компетенції необхідні фахівцям з супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб для перенаправлення ветеранів та членів їх родин до фахівців з надання спеціалізованої психологічної допомоги.

Ведення професійної документації та звітування. За свідченням фахівців з супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб в перші тижні виконання професійних навичок вони відчували проблеми саме з веденням професійної документації та звітуванням. Тому Міністерство у справах ветеранів рекомендує установам, що здійснюють підвищення кваліфікації для ветеранів війни та демобілізованих осіб, включати у свої програми саме зазначений модуль та розширювати компетенції діючих фахівців з супроводу саме в цій сфері.

Адаптація ветеранів війни та демобілізованих осіб до життя у територіальній громаді. Зазначений модуль має високий рівень актуальності так як соціальна адаптація ветеранів війни та демобілізованих осіб до умов цивільного життя відбувається в громадах і це соціальний простір в рамках якого відбуваються соціальне обслуговування ветеранів, що зумовлює особливу відповідальність фахівців, які працюють безпосередньо в громадах. Більшість українських територіальних громад є не великими за кількістю громадян, що там проживають, але до їх складу входить значна кількість населених пунктів, де безпосередньо проживають ветерани та члени їх родин. Саме тому в навчальному приділяється велика увага зазначеному освітньому компоненту.

Крім зазначених освітніх компонентів фахівці з супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб повинні засвоїти і ряд специфічних компетентностей. Зважаючи на особливості функціонування системи соціального захисту в Україні важливою компетентністю для фахівців з супроводу повинні стати навички проектної діяльності [5]. Це важливо в контексті того, що сьогодні розширення системи соціальної реінтеграції ветеранів залежить від успішності проектної діяльності спрямованої на акумуляцію ресурсів, які можна використати для

підвищення якості соціальних послуг та розширення їх номенклатури. На нашу думку фахівець з супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб у разі необхідності повинен мати компетентності для створення грантових заявок на державні та міжнародні конкурси соціальних проєктів спрямованих на ветеранів та членів війни. У випадку, коли зазначені конкурси проводяться для ветеранських громадських організацій, фахівець з супроводу повинен вміти провести експертну оцінку ветеранських ініціатив з метою рекомендації підтримки кращих з них органами місцевого самоврядування. Це важливо так як міжнародні донори у більшості випадків для підтримки грантових заявок ветеранських громадських організацій вимагають листи підтримки від органів місцевого самоврядування на території яких планується реалізація соціального проєкту. Крім того, на нашу думку фахівець з супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб повинен мати навички координації соціальних проєктів та здійснення моніторингу їх реалізації з боку органів місцевого самоврядування чи фахового середовища.

На думку значної кількості науковців сьогодні робота фахівця з супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб важко уявити без співпраці з Центрами ветеранського розвитку та ветеранськими просторами [7]. Саме тому фахівцям названого нами профілю слід розглянути кілька варіантів співпраці із зазначеними установами. Перша модель передбачає тісну співпрацю з центрами ветеранського розвитку і ветеранськими просторами в сфері переправлення ветеранів та членів їх родин та проведення спільних заходів. Друга модель передбачає безпосередню роботу фахівців з супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб в Центрах ветеранського розвитку та ветеранських просторах. Кожна із зазначених моделей має свої переваги і недоліки, але кожен ефективний спеціаліст з супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб має віднайти себе в архітектурі зазначених установ та організацій. Тому нами і вбачаються актуальними для цих фахівців компетентності в сфері співпраці із Центрами ветеранського розвитку та ветеранськими просторами.

Останнім часом актуалізується блок компетентностей фахівців супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб в сфері вшанування пам'яті ветеранів та героїзації українських воїнів. Зазначені практики мають важливий вплив на патріотичне виховання молодих українців та сприяють збереженню традицій і національного культурного коду. На сьогодні в Україні не має інституцій, які б несли відповідальність за збереження національної пам'яті не в соціо-історичному дискурсі, а в соціодинамічних практиках соціокультурного дискурсу. На нашу думку зазначена функція повинна бути реалізована у тому числі і фахівцями з супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб. Зазначені функції повинні реалізовуватись через реалізацію компетентностей з створення та популяризації матеріалів спрямованих на вшанування пам'яті українських героїв та інформування широких

верств населення про подвиги та героїчні вчинки українських воїнів. На сьогодні важливим елементом реалізації ветеранських програм на національному рівні є стимулювання громад до створення регіональних ветеранських програм на рівні територіальних громад. На нашу думку концептуальний та підготовчий етап створення регіональних ветеранських програм буде здійснюватись саме фахівцями з супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб. Зазначений функціонал буде покладений на фахівців з супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб через їх високий рівень експертності в питаннях ветеранської політики. Співпраця зазначених фахівців з представниками органів місцевого самоврядування та ветеранськими організаціями сприятиме створенню дієвих ветеранських програм по всіх територіальних громадах.

Важливим елементами процесу соціальної реінтеграції ветеранів війни та демобілізованих осіб до умов мирного життя є професійна реабілітація, що на сьогодні реалізується через перенавчання, підвищення кваліфікації, працевлаштування та створення власної справи. Всі зазначені інструменти повинні бути у арсеналі фахівця з супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб. Зазначені компетентності необхідні фахівцю з супроводу для виявлення потреб ветеранів у сфері отримання освіти, працевлаштування та відкриття власної справи. Для того щоб задовільнити потреби ветеранів у зазначених сферах фахівцю з суп роду слід мати власну базу для перенаправлення до закладів вищої, передвищої освіти, навчальних центрів та інших освітніх ініціатив. Якщо фахівець з супроводу має навички проектної діяльності чи економічну освіту він може консультувати ветеранів, які вирішили організувати власну справу на базі ветеранського простору чи Центру ветеранського розвитку. У випадку відсутності зазначених компетенцій у фахівця з супроводу він має змогу сприяти створенню осередків, які мають надавати зазначені послуги для ветеранів війни та демобілізованих осіб. Роль фахівця з супроводу в зазначеному процесі може бути розширена шляхом моніторингу якості проведених занять і консультацій та ведення статистики, щодо результативності занять з професійного розвитку та працевлаштування ветеранів та членів їх родин. Описаний нами функціонал є важливим для громади так як дає можливість оцінки продуктивності задіяних ресурсів в сфері соціальної реінтеграції ветеранів та їх адаптації до умов цивільного життя. У середньостроковій перспективі зазначена інформація дасть можливість оцінювати соціальні трансформації, що відбулись в рамках українського суспільства після початку активної реалізації ветеранської політики на різних її рівнях.

Останньою важливою групою компетентностей, яку повинен освоїти фахівець з супроводу ветеранів та демобілізованих осіб це блок психологічних навичок. «Соціальна реінтеграція ветеранів передбачає надання ветеранам та ветеранам психологічної допомоги» [8, с. 454].

Тобто кожен з ветеранів та демобілізованих осіб повинен отримати певну кількість психологічних послуг, починаючи від первинної психодіагностики, закінчуючи психотерапією. Саме тому рекомендації Міністерства у справах ветеранів передбачають проведення занять з первинної психодіагностики, бойової травми, профілактики залежностей та інших форм надання психологічної допомоги [9]. Отримані фахівцями з супроводу знання допоможуть фахівцям з супроводу ветеранів війни краще розуміти психологічні стани ветеранів та перспективи надання їм спеціалізованої психологічної та психотерапевтичної допомоги.

Всі зазначені компетентності фахівці з супроводу ветеранів та демобілізованих осіб повинні сформувати під час підвищення кваліфікації, що реалізують заклади вищої освіти, що мають у своїй структурі Центри ветеранського розвитку, де є можливість реалізовувати на практиці власні методичні напрацювання в сфері роботи фахівців з супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб.

Висновки. Поява в системі соціального обслуговування ветеранів фахівців з супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб зумовлює проблему їх підвищення кваліфікації. На сьогодні у співпраці між Міністерством у справах ветеранів війни та провідними закладами вищої освіти реалізується проєкт, щодо підвищення кваліфікації вже згаданих нами фахівців. В основі всіх програм з підвищення кваліфікації покладені рекомендації Міністерства у справах ветеранів. Підвищення кваліфікації фахівців з супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб триває 150 годин та складається з 5 кредитів. Під час зазначених занять фахівці з супроводу ветеранів освоюють комплексні професійні компетентності та навички з психології, формування ветеранської політики на регіональному рівні, методики вшанування ветеранів та героїзації українських воїнів, тощо. Зазначені компетентності повинні сприяти трансформації фахівців з супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб у стовпів сучасної ветеранської політики.

Список використаної літератури

1. Відповіді на ключові питання щодо впровадження у громадах фахівців із супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб. URL. <https://mva.gov.ua/prescenter/category/86-novini/vidpovidi-na-kluchovi-pitannya-schodo-vprovadzhennya-u-gromadah-fahivtsiv-iz-suprovodu-veteraniv-viyni-ta-demobilizovanih-osib>
2. Жданова І.В., Шахова О.Г. Психологічна складова процесу реінтеграції ветеранів війни актуальні проблеми психологічного забезпечення службової діяльності працівників правоохоронних органів : зб. Матеріалів V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 31 жовтня 2024 р.). Київ : ДНДІ МВС України, 2024. С. 243–245.
3. Костишин Е, Хамуляк Т. Новації щодо здійснення соціального супроводу військовослужбовців, ветеранів війни в Україні. Соціальна робота: становлення, перспективи, розвиток. Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної

конференції студентів, курсантів та молодих вчених, 15 листопада 2024 р.; [за ред.: Нагірняк М.Я.]. Львів : ЛДУ БЖД, 2024. С. 42–49.

4. Мамасєв І. О. До питання функціонування інституту помічника ветерана/фахівця із супроводу. Економічна безпека: міжнародний і національний рівень: збірник наукових праць НДІ ПЗІР НАПрН України за матеріалами III-ї науково-практичної конференції 16 липня 2024 р. – Харків : НДІ ПЗІР НАПрН України, 2024. С. 76–86.

5. Мосаєв, Ю. В. Формування навичок соціального проєктування в системі освітньої підготовки майбутніх соціальних працівників та психологів. Соціально-психологічна робота: інновації, стратегії та можливості : збірник матеріалів круглого столу з міжнародною участю, 19 березня 2024 р. Кам'янець-Подільський – Ломжа, 2024. С. 156–158.

6. Олексюк Н. Теоретичні засади соціального супроводу учасників бойових дій (ветеранів війни) та демобілізованих осіб в об'єднаній територіальній громад. Соціальна робота: виклики сьогодення : Збірник наукових праць за матеріалами XII Міжнародної науково-практичної конференції / за заг. ред. О. В. Сороки, С. М. Калаур, Г. В. Лещук. Тернопіль : ТНПУ імені В. Гнатюка, 2023. С. 122–125.

7. Позднякова-Кирбят'єва, Е., Мосаєв Ю. Особливості впровадження технології соціального супроводу ветеранів бойових дій та їх родин. Стратегічні орієнтири освіти та реабілітації в умовах воєнного стану та повоєнного часу: проблеми, рішення, перспективи : збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 26–27 жовтня 2023 р.) / за заг. ред. В. В. Нечипоренко. Запоріжжя : Вид-во Хортицької національної академії, 2023. С. 529–531.

8. Позднякова-Кирбят'єва, Е. Г., Мосаєв Ю. В. Психологічний аспект соціальної реінтеграції ветеранів. Освіта сьогодення: життєтворчість як основа національного відродження та єдності (до 30-річчя заснування наукової школи педагогіки та психології життєтворчості особистості, 75-річчя з дня народження Івана Гнатовича Єрмакова та 100-річчя з дня народження Лідії Василівни Сохань) : збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 17 жовтня 2024 р.) / за заг. ред. В. В. Нечипоренко. Запоріжжя : Вид-во Хортицької національної академії, 2024. С. 454–455.

9. Про затвердження Рекомендацій щодо розроблення освітніх програм підвищення кваліфікації фахівця із супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб від 22.08.2024 № 269. URL. <https://mva.gov.ua/pro-zatverdzhennya-rekomendatsiy-schodo-rozroblennya-osvitnih-program-kvalifikatsii-fahivtsya-iz-suprovodu-veteraniv-viyni-ta-demobilizovanih-osib-vid-22082024-269>

10. Фахівець із супроводу ветеранів та демобілізованих осіб. URL. <https://register.nqa.gov.ua/profstandart/fahivec-iz-suprovodu-veteraniv-vijni-ta-demobilizovanih-osib>

11. Якимчук А.Ю. Освітнє середовище у сфері надання послуг ветеранам війни. Безпечне освітнє середовище: нові виклики та сучасні рішення в умовах воєнного і повоєнного часу : збірник наукових статей, тез доповідей та інших матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної конференції, 07 березня 2025 р. / Редколегія: О. М. Петровський, В. С. Мисик, І. М. Вітенко, О. І. Когут,

Ю. Ч. Шайнюк, Т. В. Магера, Ф. І. Полянський, Н. Б. Стрийвус, Г. І. Герасимчук, М. І. Чорна. Тернопіль : ФОП Осадча Ю. В., 2025. С. 127–132.

Pozdniakova-Kyrbiatieva E. H., Mosaiev Yu. V. Institutionalization of the process of forming professional competences by specialists in accompanying war veterans and demobilized persons

The article analyzes the social aspects of the institutionalization of support for war veterans and demobilized persons. The process of transformation of specialists providing support services to war veterans and demobilized persons is studied. Five components of the program for improving the skills of specialists in supporting veterans and demobilized persons were analyzed: socio-legal protection of war veterans, demobilized persons and their family members; case management in working with war veterans, demobilized persons and their families; psychosocial support for war veterans, demobilized persons and their family members; professional documentation and reporting; adaptation of war veterans and demobilized persons to life in the territorial community. The article proposes a list of competencies of specialists in support of war veterans and demobilized persons, which are necessary for successful functioning in the field of promoting the social reintegration of war veterans into civilian life. The authors include project activities, in particular, generating ideas for the implementation of social projects through filling out grant applications for competitions of international charitable foundations, coordinating social projects for veteran public organizations, and conducting professional expertise of concepts of veteran social projects. The article examines two models of cooperation between a specialist in supporting war veterans and demobilized persons with Veteran Development Centers and Veteran Spaces. The importance of the competencies of specialists in supporting war veterans and demobilized persons in the field of commemorating veterans and heroizing Ukrainian soldiers was investigated. The functional responsibilities of a specialist supporting war veterans and demobilized individuals within the system of psychological assistance, employment services, implementation of veteran entrepreneurial projects, professional development of veterans, and the creation of regional veteran programs have been identified. The article examines the mechanisms for the professional development of specialists supporting war veterans and demobilized individuals

Key words: *specialist in supporting war veterans and demobilized persons, social support, social services for war veterans, institutionalization, professional competencies.*